

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 63 (1949)

Artikel: Raquints da Cla Biert
Autor: Biert, Cla
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-217717>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Raquints da Clá Biert

Perche cha Jonin nu fa plü chatschöl* cullas mattas

Jonin es ün mattet dad ot ons, cun ün cheu marüschlâ sco'n charbesch. El güda fingià bainet in chasa e sa far da tuottas sorts lavurettas, perfin da quellas da femna. Cur cha sa mamma fa pan, per ex., schi parderscha'l la chalchaduoira e'ls masals, fa gnir oura il brus-cher cul rudavel e sa manövrar la pala d'fuorn chi'd es ün dalet.

In cumpagnia dals mats t'il 's vezza be d'inrar, e cur chi's dan, schi el as retira e va da tshella vart.

Però ün pa femnin e'l, hai hai! A la posa s'fa'l adüna via pro las schoccas per giovar a ballas, intant cha seis cumpagns giovan a la giallina zoppa. Mo uschigliö e'l ün brav mat.

Quista prümavaira perchüra'l ils vadels. El ha da verer da seis trais e da duos da sa nona.

Ün di chi sun darcheu oura Suotruinas a pascular, t'il esa capità ün' infama:

Quai es ün di da chalurs terriblas. Ils vadels giaschan suot las ognas e fan sventular las uraglias per scurrantar las muos-chas.

Ils mats sun suot ils salschs chi giovan e titsch tatsch. A nos Jonin haja toc da trar sü la claviglia — culs daints d'bocca bain-inclèt, e Chasper ha stü tagliar oura üna foura aint il tschisp pel nas. Pover Jonin es gnü ün be terra ed ha tschüf la brümbra. Invezza da verer lura davo'ls vadels schi s'aftüra'l via pro las mattas chi fan chatschöl aint illa sumbriva dals trembels.

Üna da quellas mattas cun nom Aitina ha tarschoulunas nairas ed ögls sco parmuoglias, chi glüschan e rian. Aitina ha per marus

* stinv

a Jonin, eir sch'ella disch cha quai nu saja gnanca vaira e ch'el saja be ün trid.

Cun ir a perchürar t'il ha'la muossà da tuottas sorts: a metter il fil aint ill' aguoglia (e quai sainza spadütscha) a cusir insembel setters aint illas chotschas sainza far barbügls e perfin — a far chatschöl!

E bravamaing, Jonin chi ha hoz noscha glüna, as metta sün üna peidra e cumainza a far chatschöl:

— aint pella foura

— nan cul fil

— our pella foura

— giò cul spait!

El nu sa amo far sieuer inandret il fil, ma uschigliö va quai da star be stut, e nos Jonin es be dalets. Mo quai düra paca pezza.

Tuot in üna jada as doda la vusch da Chasper da cavia nan: — «Bom, bom! boom boom! duos vadels a cupichas aint il En! Ün va davo l'aaaua! boom boom! —»

Tuots cuorran als rabats via vers la Costa gronda, sur il flüm rabgius. Jonin ha cugnuoschü fingià culla prüm' ögliada ils duos vadels da sa nona, ed alch chi puondscha e paisa t'il brancla dindet. Il vadè es fingià ün tocun aint ill' aua, las uondatschas furibundas t'il stiran inavant sainza cumpaschiun. Minchatant as vezza il spinal, lura be amo las uraglias, pezzas nügliä dal tuot e lura dar-cheu be ün toc dal nas chi pend' oura.

La vadellina invezza es amo a la riva e nu sa sch'ella less ir aint davo tschel o tuornar in oura.

Eir Jonin nu sa che tour a man quisü. Bod craja'l da stair cuorrer davo'l vadè, bod pensa'l chi füss letta da far gnir oura la vadella, e lura voul el darcheu mütschar ed ir a clomar ils homens. Il plü jent fuondess el aint illa terra ch'ingün nu t'il vezzess plü.

Ils mats cuorran intant giò da la costuna stipa e provan cun perchunas da tuornantar la vadellina; mo quella ha temma e va adüna plü inaint. Jonin stübgia amo adüna süsom la costa. El sta là sco impetri, intant cha Menin cloma da cajò sü: — «Vezzast uossa! toc femnin! vezzast uossa, cun far chatschöl cullas mattas! per mai pona ir tuots duos davo l'aua, eu nu'ls ha surtut da per-

chürar» — e Menin bütta davent la perche sco segn chi nu saja ingüna spranza oramai.

Pover Jonin es be moc e larmas, e tuot il muond t'il para sco transmüdà in tailas d'arogn, ingio chi nu's sa che via tour e's resta adüna tachà aint ils sgurdibels.

Davo üna pezza capitan ils homens cun tretschas e suas. Sar barba Jachen travacha l'aua da suot amunt e po a la fin liar üna sua intuorn il cheu e'ls flancs da la bes-cha. Pac momaint davo tuot chi stira vi da la tretscha: «He — dai! «He — dai!

Be Jonin sta davo ün bös-ch e nu's crolla. Cur chi sun rivats süsom la costa culla povra bes-china, dumanda barba Carl als mats: «Chi es quel chi sa verer uschè bain da seis vadels? Ch'el vegna nan qua!»

Mo «quel» nun es plü là.

Jonin cuorra fingià our dals plans da Suotruinas dadoura in tschercha dal vadè, tras la bos-chaglia spessa laschond inavo tocs pel vi da las spinas dals arschüclèrs. Mo dal vadeïn nun esa fastizis. El vezza be las uondas umbrusas as s-chümar cun furia cunter ils grippuns. Cun stainta as struoza el tras la frus-chaglia adüna plü inoura, davo la riva, adüna plü inoura sainza savair ingio ch'el va.

Las sumbrivas sun fingià lungas, e vi'l god cumainza a gnir s-chür. Jonin passa intant speravi las lommas ed ils buogls, adüna plü dalöntschi, guardond intuorn e tadlond sch'el nu dudiss alch. Mo el doda be a batter seis cour ed üna vusch our da l'aua:

«Il vadeïn da nona nu tuorna plü, il vadeïn da nona es mort, es mort aint illas uondas da l'En!»

Intant esa gnü s-chür ed ün ventin fraid fa balantschar las fruos-chas dals alossèrs.

«I sarà letta da tuornar», pensa Jonin. Eir sch'el dschaiva cun seis bap ch'el nu vess temma dal s-chür, schi al vaina tuottüna la pel d'giallina passond tras il godin.

«Che es quai? — strias! cun bratschuna torta secha! e cun unglas sco serps!?»

«Ah, be ün baduogn!»

«Là, da la vart da la senda! cun üna gobuna trida! ün lader? chi spetta!»

«Ah, quai es üna chütscha marscha chi glüscha.»

«Mo uossa davo quel frus-cher! s'movainta alch plü grond!
 Ün uors, cun uragliunas! daja eir uors cun uragliunas?»

Jonin es uoss be daspera.

«Mmöööh! »

Ils chavels al stan be guliv sü! Mo a l'istess momaint cugnuoscha el la vusch. Quai nu sun ne strias ne laders, ne uors, quai es il vadeïn da nona chi'd es stat bun da gnir be sulet our da l'aua!

Ah, scha vu vessat vis a Jonin! che sigls dal dalet ch'el ha dat, quantas jà ch'el ha branclà il vadeïn e perfin dat bütschs sül nas chi d'eira tuot mol e fraid.

Pür davo üna pezza dà'l ögl cha la bes-chetta trembla, ha il pail plus ed ün butatsch schmasürabel, dür tais sco'n tambur.

«Povrin, hast stü baiver massa bler' aua? di!» disch Jonin. Mo il vadè t'il guarda cun seis ögliuns puchadus e respuonda be: «Moooo!»

El chamina be planin, cullas chommas sbrajazzadas, as ferma minchatant e dà ün pèr clotschs. I sarà stat bod las nouv, cha Jonin es rivà in cumün. Tuot chi giaiva a'l tscherchar fingià e sa mamma d'eira conturblada.

Mo cur chi han vis a gnir al pruoder cul vadè, schi hana fat vaira murlas!

Jonin ha fadia da zoppar la baja ch'el es tantüna el stat quel chi ha chattà il vadè.

Mo nos mattet s'allegra massa bod:

Davo üna pezza vain nan sa nona culla nouva cha la povra bes-chetta starà crappar, pervia dal butatsch plain d'aua, cha las corninas sajan tuot fraidas e ch'el nu vöglija star sü dal pantun.

Jonin ha seis cour plain, e quella not nun ha'l cludi ögl.

Il di davo va'l fingià a las trais e mezza via pro sa nona. Cun passar giò da la giassa s-chüra sco 'na bocca d'luf nun ha el plü temma sco la saira avant cun ir tras il godin. Quel mantun s-chür là via nun es ün chanun chi morda, na na, quai es be la tschocca da sar Not, e daspera nu sun bes-chas tridas, mo be ün pèr taglious.

Rivà aint in stalla al cloma incunter seis bapsegner: «Mo bun di, bun di a nos pasteret!»

«Eu laiva — eu laiva be — verer co chi vè cul vadè», rabla oura Jonin cun stainta.

Il vadè es amo adüna pel pantun via cun ün pêr cuvertas ed ün pon ruot suringìò, e nu fa bau.

Jonin tuorna a chasa cul cheu bass.

Tuot antmezdi stà'l aint in stüva e nu discuorra cun ingün, gnanca cun sa mamma nügliä. Minchatant dà'l ün tschüt our da fanestra, mo sainza ch'el savess da dir chi chi passa giò per via.

Davo giantar as retina'l aint in davopigna. Stordschond vi dal piz dal fazöl da nas stübgia'l la nauta e repeta dapersai: «Mai plü chatschöl, gnanca cun Aitina!» — Lapro fa'l ün gniffun chi vess tgnü sü set giallinas ed ün gial.

Tuot in üna jada s'riva la porta d'chasa. Jonin cugnuoscha la passiva struozchonta da sa nona. Seis cour batta cha'ls clocs rivan ün sü pro'l culöz:

«Ella vain a dir cha'l vadè saja mort! Che dscharà bap? Ed ils mats faran schnöss da quel chi fa chatschöl intant cha seis vadels van davo l'aua! Oh, che povret ch'eu sun!»

«Ingio e'l, quist malvantüraivel?» doda el a sa nona our in piertan.

Jonin nu sa sch'el ha da trar il flà o da laschar sainza, cur ch'ella riva l'üsch d'stüva culs plets:

«Eu laiva be dir chi va meglder lura.»

Cun quai va'la our in chadafö. Jonin doda tras fanestra d'spaisa co ch'ella disch cun sa mamma:

«Il veterinar manaja cha oramai cha la povra bes-cha ha pudü far la pischa, schi chi gnarà bun!»

«Mo schi almain», pensa sün quai Jonin, dond ün profuond suspür da surleivg. Quai es sco scha ün pais terribel chi puondschaiva gniss tut davent cul man.

Il di davo va'l darcheu tuot cuntaint culs vadels, rivind bain bain ils ögls chi nu giajan vi pro la costuna.

Qua o là va'l bainschi a far tschüblarots e tübas. Mo chatschöl cullas mattas mai nun ha'l fat plü.

Il vegl mailer

Sco bratschuna umbrasa tendschaivan amo avant ans sias fruo-s-chas stortigliadas surour la palantschotta fin sü suot la tettaaglia dal tablà e da tschella vart da l'jert ün toccun sur la saivuna dal bröl daspera. Sar Tumasch quintaiva minchatant amo cun seis Chasperin dals temps chi's pudaiva tocker ils mails tanter las fessas da las savas oura, d'utuon cun s-chargiar adgör sün charpenna sura. Ed our per quel ramatsch lasü as pudaiva rampignar ün stical, fin via cunter la fatschada da la chasa da duonnanda Mengia, e perfin verer aint dal cucar dal palantschin sura! Mo duonnanda Mengia nu vaiva tant jent quai.

Chi chi's ris-chaiva fin süsom la tschima pudaiva verer sur tuot ils tets oura, e schi's staiva saldin saldin schi'ls merls gnivan fin daspera chi's vess pudü tschüffer, a chantar, e'ls parüschlers battaivan il tact fand ir la cua sü e giò. Da prümavaira, d'eira quai ün chantöz ed ün mus-chunöz intuorn las fluors! e vers davomezdi cur cha'l sulai battaiva sco 'na marella, che udur greiva e sazcha, e gnanc' ün ventin!

La maila madüraiva pür tard aint pel utuon, maila ascha cun ün gustin sco pan cuc, ed is pudaiva mangiar pür in schner; mo lura d'eira ella grandiusa, sfarinusa e l'istess plain züj. Tumasch e seis frars vaivan ün' intera baja cha da lur mailer as pudaiva mangiar maila amo aint pel marz.

Uschea quintaiva sar Tumasch, e Chasperin vaiva malavita cha tuot quellas bellas robas nu d'eiran plü. Lura guardaivan els cun mü't rimprover co cha'l vegl mailer giaiva dad an ad an al main. Fingjà terz an vaivan els stü resgiar davent ün dals ramatschs laterals chi d'eira gnü tuot sech. Sülla plaja vaivan els lura inguottà üna platta d'eternit per cha l'aua nu possa pro. Mo quai nu vaiva güdà bler; il trunch d'eira gnü planet marsch pitoc dad üna vart. Eir scha sar Tumasch vaiva sgrafflignà davent il lain d'spunga culla raspa, schi'ls bulais creschivan adüna darcheu, ed üna fou-runna chafuolla suosdaiva da quai sul per quai aint, sco la boccona c'üna masera trida.

«Ah, be *ch'eu* vess pudü cumandar quella jada da la chanalisa-zion», dschaiva sar Tumasch cun tun amar, «schi vessa vulgü verer chi chi vess das-chü resgiar davent las ragischs per far il fossal.

ragischs sco meis bratsch, sch'eu'ta di! Mo che voust far, eu d'eira quella jada be ün tracagnottel, e'ls Talians am riaivan oura; glied chi nun ha incletta per da quai, ils Talians! —

Bap e figl provaivan cun da tuottas sorts per preservar il bös-chun da la mort. Chasperin vaiva stü far fouras aint illa terra cul pal d'fier, intuorn ed intuorn, büttar giò zocca ed aua cun aldüm artificial, fin trais jadas al di. Seis bap vaiva fat imprastar la s-chala lunga a sar Dumeng e puli la romma e'l metagl cul barschun da ris, da süsom fin giosom.

E guarda qua! L'an davo chatschet ün buorf, sul sulet, pac toc sur la terra! Chasperin d'eira be dalets, e lura dafatta cur cha quel büttet quatter fluors e l'utuon da l'an davo duos mailins chöchels! Babina, sia sourina, vaiva pudü cler giò quels, cun seis manins raduonds e quella daintina grassottla. Sar Tumasch vaiva dafatta tut a mamma per üna mangia e l'äftürada our in jert per muossar! — Quel an vaiva'l fat var 200 kils maila, il plü bler daspö decennis, e sar Tumasch gnanca nu det bler bada cha las manzinäs sechas s'augmantaivan, plondschaivan e rovaivan sco dainta tschirada sü vers il tschêl, e cha'l trunch as avaiva sgobà ün ter zich via vers la saiv. Sar Not managiaiva chi füss letta da schmerdscher il mailer ant ch'el s'terra, ch'el porta inamöd be maila sco limuns e plünavant chi füss plü da scort d'implantar ün giuven chi bütta maila dutscha. Sar Tumasch s'avaiva chattà offais e dit trid a Not, schabain cha quai da l'implantar ün giuven nu t'il vaiva parü mal' idea:

«Mo lura schmerdscher il vegl, quai nu vain in dumanda, perche — perche da na!»

E bravamaing, l'on davo fluriva dasper il vegl mailer ün pitschen bös-chet d'apparentscha plütost flaivla e dezainta. Cur chi daiva vent schi's sgobaiva'l e paraiva sco da far schnöss invers il fermun chi's sgobaiva eir el ün päin, mo sainza esser bun da star sü darcheu.

La prümavaira d'eira statta lomma, bod sainza braïna, e'l vegl mailer d'eira be crotsch chöchels intant cha seis cumpogn nu vaiva amo gnanc' ün. Chasperin nu's pudaiva dar sen da quai, mo seis bap daiva dal cheu:

«Daspö ans ed annorums mai nun esa capità cha nos bös-ch vess büttà richa racolta duos ans davorouda, adüna be ün an schi ed nü na; eu am tem chi nu saja alch in uorden.»

Chasperin masüraiva intant il bös-chin, guardaiva sü pel vegl sgobà e lura darcheu sül giuven:

«Scha el vess da crodar, schi terra'l eir il mailerin», dschet el cun seis bap. —

Tuotta stà vaiva plovü be üna jada, e dapertuot regnaiva la sedschda. L'adgör d'eira rarin e las spias dal gran flappas. Sar Tumasch e Chasperin d'eiran its davo la lavur e vaivan invlidà il mailer. Intuorn la mità da settember vaiva lura cumanzà a plover; be qua o là ils davomezdis cucaivan ün pèr razz our da qualche fanestrina dal tschêl surtrat.

«Sulai cun griffilas!» dschaivan ils paur.

Id eira üna sanda d'saira cha sar Tumasch vaiva pudü rablar insembel amo ses ponets aint da Talur ant chi vegna la plövgia. Cun tschnar as dudiva tanter ils tuns inquieti da la sunasoncha co cha'l vent furibund faiva cloccar ils üschous e scruoschir las tettaglias. Minchatant piclaivan guottuns greivs aint per las lastras, sco scha puobs büttessan sü glera per far adispet. Intuorn mezzanot d'eira lura gnü plü quiet! i naivaiva. —

Tuot ils uffants d'eiran la daman davo oura sün via, fingià adurezzas.

«La naiv, la naiv!» as dudiva a bragir. Pedrin vaiva fingià tut pro la schlittra, e Balser srancunaiva cun skis casü sur ils jadens. Not e Menin provaivan da tocker cun buorras la chapütscha d'naiv dal cheu d'bügl.

Be aint in jert da Chasperin d'eira tuot quiet. Suot la cuverta da naiv paraiva cha tuot as vess miss a durmir. Sün tschêl traivan nüvlas inquietas lur sindal sur las muntagnas oura chi sa ingio. Ün pèr passlers sgolazzaivan vi e nan, sgiazzinand davent las chapütschas d'naiv dals pösts. Las fruos-chas dal vegl mailer, cregnas da maila madüra suot il pais da la naiv, s'inclinaivan e's struozechai- van vi pella terra. Il trunch as stordschaiva cun üna gobuna gruoglia fin via sur la saiv. Sar Tumasch e Chasperin d'eiran sün palantschotta.

«I's stess pütтар, o almain squassar giò la naiv», managiaiva sar Tumasch, mo Chasperin nu laiva quai:

«Lura las chapütschas e las culanas albas crodessan giò, ed i's vezzess co cha'l bös-ch crida», dschet el. In üna jada udittan els ün scruosch müt aint illa terra, sco cur chi's tschunca alch: tras la

ramma e las fruos-chas dal mailer get ün tremblar, da plüssas manzinas crodet üna spuolvrädina da naiv, e duos mails rodlettan cun tun suord per terra. Pac momaintin davo as repetit quai darcheu, mo quista jada plü ferm; e'l metagl as sgobet visibelmaing, e sülla terra s'avrittan duos sfessas chi gnivan adüna plü largias; da la vart suot as dozaiva fingià la terra ad ögl vezzond e tras üna sfessa as pudaiva verer co cha las ragischs as plajaivan in lur resistenza cunter la mort. Mo il scruoschir e'l schloppar gniva adüna plü greiv e plü suord, il trunch cedaiva adüna plü svelt, las manzinas tremblaivan in ün cuntin, mails rodlaivan per quai via, e la naiv surtraiva tuot cun üna tschiera da puolvrina fraida. Amo ün ultim cloc sech — e'l gigant as laschet giò be planin sülla naiv, la schmazzüchond sco scha quai füssan stats zurplins. Lura tuot d'eira darcheu quiet. Per terra via currivan amo qua e là ün pêr mails, l'ultima raccolta cha'l vegl mailer vaiva squassà giò da sas spadlas stanglas cun crodar. Ün pêr slavezzas giaschaivan per quai d'intuorn, ed our da la terra chatschaivan ün pêr ragischs lur bratscha sfrachada via. Ils duos ramuns principals dal bös-ch giaschaivan mez sfamantats e slavezzats per quai via, brancland plain pisser il giuven mailerin, chi d'eira restà inter e nu vaiva tschüf gnanc' üna scorchada.

«Ve giò a verer», clamet Chasperin, «il grand ha perchürà il pitschen!»

«Eir sch'el ha stü murir e dar seis lö», dschet sar Tumasch.

Intant las nüvlas giaivan amo adüna casü aint in quel vöd sul cha'l mailer vaiva laschè inavo, bod plü svelt e bod plü plan, adüna inavant, sainza pos.

Quella dal Kiker

Vaschina duonnanda Mengia ha ün bel tröp d'giallinas, ün maschun stachi, e tschel di ha'la perfin cumprà amo duos sgiagliadas dal Talian da las chabgias, ed oramai ch'ella voul trar pulschins, schi ha'la tut güsta eir ün gial, oh, ün clap kikerun cun penas da müravaglias chi glüschan in da tuottas sorts culuors, mima Clota voul avair vis perfin verdas. — E murinellas ha'l eir staifas, chi fan ün pendulöz bod sco'l gotter da duonna Jelscha.

Not e Jonin da Rablüzza — ils duos inseparabels, han gnü da prüma davent ün pa la fissa pel kikerun da duonnanda Mengia; a Not plascha sten bain la cua cullas pennas stortas sco tantas farclas culuridas, invezza cha Jonin es be ögl per la craista chi's doza cun superbgia laschond sbaluonzchar cun dignità ils picals cotschéns fö, e quai adüna dad üna vart sü e da tschella vart giò, mai da la l'istessa, pro mincha pass ch'el dà dozand las chomunas cullas griffas sbrajazzadas cun üna spacca sco sch'el cumandess tuot il muond. Mo las pullas t'il respettan eir, bom bom! El ha be da dar ün zich dal cheu, schi vana chi's terran, sapparlottina! Her per ex. duos albas vaivan piclà a las sgiagliadas talianas — i nu t'illas vaivan laschè gnanca granin dal jerda cha duonnanda Mengia. büttaiva giò da palantschotta: «Pula, puula, pulaa!» Povrinas, i d'eiran aint in ün chantun tuot puchadusetas, grutschimadas davo la tschocc' aint e nu's ris-chaivan da far bau. La saira lura, vessat stü verer co cha'l gial ha fat uorden! Ün vaira fegher! Las duos albas impertentas han tschüf picladas e schleppas cullas alas chi giaivan be schlinch, gnanc' üna graista nun hana viss. — Amo il di davo d'eir' na be sculozza, intant cha las duos talianinas staivan üna per vart dal kiker, be amicizcha, piclond ils plü bels grans ch'el clegiaiv' oura per ellas, barbattond plain satisfacziun: cocococococ, cun sguerschadas via vers las duos albas da far tschüffer la pel d'giallina.

Basta, üna dumengia davomezdi cha Not e Jonin nu san bler che tour a man schi s'affürna bain our' in palantschotta a verer il kikerun. — Bravamaing, el es là! — vi'l chantun dal jert, immez il tröp giaschantà aint il siblun bugliaint dal sulai da mezzastà. Tamfitsch. Tuot quietin.

Be minchatant üna sgiazzinada: «Coo-coc», ün pêr sventuladas cull' ala, la puolvrina d'siblun, intant cha davöv süls ögls dal gial las palperas albas as sbassan planin planin e cha'ls pizs pendulaints da las pennas d'cua fan ün got sguozchinas sü pella craista da la talianina davovart.

Lura nüglia nu's crolla plü, gnanca las föglias dals rabarbers daspera. —

Tuot in üna jada disch Not a Jonin, pigliond ils mans our d'giglioffa:

«Sast che, nus strain oura duos pennas da la cua per metter sü'l chapè da tiroler!»

«Dai!»

«Mo be planin, eu 'ta tegn suraint, tü vast cul man tras il giatter, grampast las plü lungas e — zaccatè! üna stratta ed our suna!»

Dit e fat, ils duos malvantüraivels sun fingià giò pro la saiv, be sülla pizzà dals peis. Not guard' intuorn cun ögliada disfiduossa, Jonin es fingià rampignà sü:

«Quella cun gelg e nair vögl' eu!»

«Na, tü piglia la lunga!»

«Eu pigl quella cullas sriblinas albas.»

«Tascha giò, cha'l gial as sdruaglia! — e la violetta chi glüscha blau vögl' eu, perche eu sun quel chi stir' oura.»

«Na, eu tegn.»

«Na.»

«Schi!»

«Na.»

«Tascha chamön!»

«Tü tegna teis pical, uschinà quinta cun teis bap, ilura . . .»

Jonin s'ha sgobà intant sur la saiv aint, ün pêr giallinas albas dan ün pa da l'ala aint il s-chavatsch.

«Las cogas!»

Not, tmond da gnir a la cuorta, t'il largia, e — prati-pumf! nos Jonin üna schmaschunada cul cheu avant giò aint illas puglinas cha kiker ed albas e pennas e pullas, talianinas e siblun, tuot sagls per ajer cun ün sbragizi e lamantöz chi va tras l'ossa: «Cocö, cadö — dö — dö — cadööö — coc!» — O possat as stranglar!»

Uossa tuots duos, da la fotta, cuorran sco dimunis davo'l gial chi dà spüfs, fa strepits e da tuottas sorts pantomimas cun alas, culöz, craista e chammas, sgolazza — pover tagnin — be sculozza pel jert intuorn, bod sur il cheu da Jonin via: «Trrrrr, vup!» bod suotour las chommas da Not, sco'n disparà.

Las giallinas fan ir suot la chamonna, cavia, mettan in lur anguoscha ovs in pel suot ils azuers e van perfin spuglinond süllas föglias dals rabarbers da duonnanda Mengia.

Mo tuot dindet -- co diavel — quietezza! . . .

Not e Jonin stan sco tschuncs davant il giatter, püffan ün per tschel aint cun murlas e sguerschan lura darcheu via vers la saiv, ingio cha'l gial penda cul cheu tras üna foura dal giatter, tuot gnec, sainz' as crollar.

«Fini!», disch Jonin tuot sblach.

«El stenda la gamba.»

«Nu fa plü bau.»

«S'ha stort il culöz!»

«Mort!»

— — — — —

«Uossa che faina?»

«Bod dit che faina, laivast tgnair, toc asen!»

«Las pennas nu pudarana tour plü oramai, uschigliö tuot chi sa!»

«Mütschir!»

«Lura vezzna!»

«Haihai, lura t'illa squintaina, vè!»

«Ir a dir cha nus hajan fat!»

«Mo est our d'clocca, ir a dir, chara salatta!»

«Spett' ün pa, ir giò'n bügl a baiver aua, gnir sü subit, far da stuts, clomar a duonnanda Mengia: duonnanda Mengia, vos gial es mort, no nu savain co, gnüts be in quai momaint, schi schi, mort, el penda vi da la saiv, quel sto avair tschüf mal cun traguonder qualche tössi.»

«Co crajast cha quai gess uschea?»

«Dai, eu clom hollà, tü vast aint il prüm, lura quintast sco cha nus vain decis be uossa, ed eu di: hai hai, precis uschea!»

Il battaporta strasuna tras il piertanun, e fingià barba Jachen sün porta:

«Che laivat, meis mats?»

«Moo, nus laivan be dir, cha, chaaaa —»

«Na, tü hast da dir!»

«Chaaa, co vaina dit?»

«Cha vos gial es mort!»

Qua as doda la jerla da duonnanda Mengia our da chadafö:

«Malvantüraivels, sclerats puobs, diabolics, eu's main bain eu, schigliess! Las canaglias, ils lumbarduns — meis pover gial, meis pover jal!» Adüna plü debel, our in tablà e giò per s-chala: «Meis povrin, meis simil jalin banadi.»

«O possast far ir suot la chà», barbotta sar Jachen tanter la barba, e lura vers ils puobs:

«E vus, gnit aint a quà, e lura quintaivat tuot davo rouda co chi'd es i.»

Davo cha pover Not ha clotschi var ses jadas il l'istess e Jonin dat dal cheu cun tuotta tschertezza, schi barba Jachen manaja, impizzond sa porcellana culs tschiervis cotschens:

«Bain, uossa il prüm, meis mats, am dschaivat la poesia da barba Peder, lura laina verer.»

Darcheu ils duos sfarfats as guardan ün per tschel aint che cha quai vess da significhar. Not nu's fida dal tuot e fa valair amo 'na jada cha els, els nun hajan fat nüglia nüglia.

«Intanta la poesia!» ria barba Jachen tanteroura üna nüvla da füm blau, «lascha verer scha vus t'illa savaivat amo! — Jonin, cuminza tü, va via suot il spejel! A chatscha, co esa? a chatscha giaiva . . .»

E Jonin, culs mans bod aint in glioffa, bod davo, bod davant-vart, bod jò per üna chotscha, fa üna crabottada ch'ingün nun incleja:

«Sü pool stavel, sü pro'l stavel!»

«E vezza . . .» güda barba Jachen, «e vezza . . ., che vezza'l?»

«Güsta là il diavel!» cuntinua Not tuot franc, cuntaint cha oramai paress 'la dad ir bain.

Davo finida la poesia dà barba Jachen amo ün pêr trattas e disch lura tuot quietamaing:

«Ebain, meis mats, uossa schi quintai amo üna jada co chid es i cul gial, lura duna ün toler da tschiculatta, mo dir staiivat la vardà, uschinà, savaivat, il diavel es be giò'n ui!»

Oura pro'ls puozs

Id han fabrichà ün müratsch, ils homens, tant cha l'aua da l'En nu po plü cuorrer tras il Rom, ün bratsch lateral dal flüm ed aint il let chi suosda da quai vöd-mort vaina büttà rument. Ils puozs dal Rom vegnan nudrits be plü da quel gotin d'aua da la funtana, mo in pac eir quella sarà stalivada a forza da büttar rüzcha lasura, perche minchadi as vezza a gnir giò da la storta charrettas combas chi svödan lura aint il fossal tschierchels da ruina, commas e tests chi cuorran, sdratscha, fierramainta, patütsch, büschens, chaltschinatsch, pletschas e da quai. Amo pac ans, els puozs saran cuvernats, sepulits per adüna.

Quai fa malavita als puobs chi paschlajan ils vadels our ils Plans, perche ils puozs, quai nun es l'aua trida chi traguonda e stira cun sai sco quella da l'En, ils puozs, quai es l'aua chi sta salda, ingio chi's po far che chi's voul cun tuot, sainza temma, l'aua chi's po cumondar. —

E lura la belma giò'l fuond ed a la riva, lomin lomin, e la ritscha verda chi tacha, las barchinas, ils salamanders e'ls rambots, las frillas e'ls cheu-e-cuas, tuot las furmias da l'aua cullas chasinas, las lindornas e'ls scarafags chi noudan, cha tuot quai stopcha murir e sechar via, quai para da l'impussibel. I sun bainschi ils vaiders giò'l fuond, bebels chi taglian las plantas d'pè cur chi's tir' oura s-charpas e tuot per ir pastrügliond, mo quai es paca bua.

* * *

I va vers la mità da gün; ils vadels san magliar fingià bainet, perfin «l'albin» da mima, quel chi ha trottà tuotta prümavaira pell'erb' aint cul nas per ajer, perfin quel ha cumanzà a lichar ils pizs dals fastüts, mo be da quels lungs cul pom.

I sun süsom la costa, ils puobs, a perchürar cha'ls vadels nu mütschan sü aint illa prada, perche cun magliar spogna vegn' na scunflats, e lura es qua sar Dumeng il pendrader!

Las mattas sun da tschella vart dal pas-ch, sur la storta da la stradella, per tuornantar la scossa sch'ella less mütschar a chasa. Verer nu t'illas vezza, ils nitscholars stan davant sü; i tavellan alch chi nu's sa che, la rumur da l'En maglia tuot quai chi dischan. Be cur cha'l vent volv' invia as doda lur riöz. Lura il füm da las per-

chas chi ardan cajò pro'l rument as doza planet our dal plan, splaja üna bindera lunga lunga stortigliond sur l'En via e sü vers il god.

Chasper ha las cigarettas!

Armon t'il vaiva dit her saira cun ir a tschuncar alassèrs per far monchs d'pala:

«Tü pudessast bain tour ün pêr da teis bap! Eu intant, per mia part, charlanas d'leivra e föglia d'coller nu füm plü; i's sta pac bain e meis bap am savura our da bocca ch'eu n'ha fümà, eir schi's mangia creschun funtana davopro, el ha l'ösen d'vuolp, il moster, e quella da dar il flà inaint nu tacha plü pro el oramai, tschel di m'ha'l dat üna vaira paloccada, horpadibacco!»

Menin e Cla vaivan ris be ün pa suotoura pro quist discuors.

Ils zurplins ha tut Not. Mo id es nom verer che chi's bajocca, perche Andrea nu sa novas, quel gess a portar schuber net, lura dess quai darcheu var trais dumengias stüva da scoula, sainza giantar!

Armon scutta uossa a Chasper aint per ün' uraglia:

«Laschain plüchöntschi per davomezdi e fain star lura ad Andrea cullas mattas.»

«Eu savess che!» tschögna Chasper, «ad Andrea potachül plachaina quisü e nus oters molain las tschavattas giò pro'ls puozs, là ingün nu'ns vezza!»

«Andrea! tü guardast cha'ls vadels nu scampan aint illa prada, hast inclet, nu giain a volver la scossa e tuornaran sü in paca pezza», e fingià suna davent, la banda, sco chi vessan ingolà, giò per la costa, tanteroura las ognas e svanischian davo'ls trembels via. Pover Andrea nu das-cha gnanca flippir cur cha Armon cumonda alch, uschigliö! . . . Dimena as metta'l in butatschas suot ün frousler e giova cul bastun aint per üna foura da mürs:

«Be spettai cur ch'eu sun grond, schi a quels pitschens muossaraja eir eu ingio chi creschan las uraglias lungas.»

Chasper ha intant fingià fat oura il paket — co cha quai savura! e'l palperi d'argient, che glischin! bod gnanca da das-chair dozar sü, co ch'el sgraffligna, hai là là! e suotaint: üna dasper tschella, üna lingiada, duos lingiadas! Armon tendscha via cul man, cul piz da l'ungla doza'l oura üna, cul piz da l'ungla! sco'ls signuors!

«Tanter il muossader e quel d'immez as stoja tgnair, uschea! sainza polsch!»

«Natüral sainza polsch!» repetta Gianin.

«Ed ourasom, sainza schmachar, be leivin leivin», manaja Sep.

«Be ligerin, hai! sco schi nu füss nüglia!» cuntinua Armon, ed el muossa a tuots, squassond la cigaretta cun eleganza ourasom la dainta.

«Quel sà co chi voul, quel bain!» pensa intant Gianin chi fa ögliuns.

Las mattas han bain dat ögl chi'd es alch sfuschignöz dubius oura coura, davo'ls trembels. Verer nu's vezza nüglia vairamaing, be minchatant ün pêr manzinas d'arschücler chi's movaintan ün pa plü ferm; quai nu po esser il vent, scha forsa qualche vadè?

«Nu vezzast nüglia tü Aitina?»

«Eu nu vez nüglia. — Ün chavriöl forsa.»

Giain oura a verer, in cas staina üna pezzina a giovar oura pro'ls puozs.»

«Hai, a verer ils ruos-chs!»

Uossa mett'na davent il chanè culs spaidis e zoppin ils chana-sterins davo il savüer.

Da dalöntschi il spejel dals puozs es ün vaider cun flachs violets, davo cumainza'l a's mouver, uondinas ritscholadas briclan aint il sulai, ils flachs noudan e dvaintan verds, ils craps chi pendan our da l'aua sun grischs cun tacals e cun üna sribla s-chüra ün zichin sur l'aua.

Id han said.

Eir las saletschas as vezza uossa, quellas da las föglias d'argient, cun paglins, quellas chi han spinas d'lain cun muos-chas pichadas sü. Ils passlers mütschan cun gnir daspera: brrrr! ils merls invezza nun han temma e van via suot la spinatscha sainza gnanca dar da las alas; quai es a tuottavia perquai chi san chantar il plü bain, e pervia chi han baja da lur pical gelg. Las mattas sun rivadas oura pro la funtana, e van be sülla pizza dals peis. Però Nuot t'illas ha vissas a gnir:

«Cha'l diavel i las femnas! Davent cullas cigarettas! Far sco schi's gess a clejer schuschettals!»

«Intant nus giain via pro'l puoz e dschain in cas cha nus laivan tschüffer salamanders.»

«Hai!» Ün pèr as struozchan davo'ls frus-chers via, discurrind aposta fich dad ot: co cha'ls schuschettals sajan buns, ingio chi's chatta tschispas e quant cha'ls pes-chaders pajan per las frillas dal Lai nair.

Tschels, Armon e cumpagnia, han dat man, sco scha nüglia nu füss üna percha per ün e fuan pell' aua aint da möd sco chi's fa per scurrantar oura salamanders.

«Id han fümà!» scutta Bettina vers Aita, «guarda co chi fan ils sonchins uossa! — mo dir nu das-ch'na nüglia quista jada, las mattas, perche i nun han vis.»

Tuot in üna jada es Flurinda chi fa ün sbragizi:

«Beeh! üna rana! üna rana! che bes-cha trida, 'la vain davo mai, ui ui!»

Tuots cuorran nanpro. Las mattas stan ün toc davent invezza cha'ls mats van via daspera; Sep ha fingià trat oura las s-charpas e sta culs peis aint immez l'aua per cha la bes-cha nu possa svanir aint illa belma.

«Nu vezzast cha quai es ün ruos-ch!» sbraja Armon vers Flurinda, «tü est bain eir set e la cupicha, tü! gnanca savoir che chi'd es ün ruos-ch ed üna rana.»

El as sgoba vers la bes-cha per t'illa tschüffer, mo'l ruos-ch dà ün sigl: patschatè! aint ill' aua cha quai sprinzla da tuot las varts.

«Be spetta canaglia, a tai vaina bod!» — disch Chasper e volv' aint la mongia da la chamischa fin a la givella.

«Suot quel crap aint! Guarda là üna chomma!» cloma Nuotin, «guarda là co chi's mouva, dasper quel crap verd, vezzast?»

«Sta salda, cheugross, cha tü fast gnir l'aua tuorscha!» t'il stumpla inavo Chasper chi s'ha miss in schnuoglias sül grip e fua suont aint cul man, «sta salda!»

Uossa las mattas s'han ris-chadas ün pa plü daspera, mo Chasper ria stigl, vain oura planin cul bratsch, cul chandun, culla chanvella, fingià culla rain dal man:

«El es davent!» as volva'l tuot serius vers las mattas, «gnit nan a güdar, el es davent!»

Cur chi sun via cul nas bod süll' aua schi Chasper dà üna stratta: flatsch! e las bütta incunter il ruos-ch chi dà sbiats pel ajer aint.

«Beeeh!» e tuottas mütschan.

Ils mats rian maglin; eir Andrea chi d'es gnü intant giò da la costa a verer che diavel chi'd es, perfin Andrea as ris-cha da rier e da far schnöss.

La bes-chetta sadaja tanter las föglias, stenda minchatant üna chomma intant cha'l cheu culs ögliuns tenders sta salda, oura ed amunt.

«Laschai stara!» disch Annina cun sa vuschina dad anguelin da Nadal, «pover ruos-ch, quel nu s'ha fat nügliä dal mal!»

Mo Armon t'il ha fingià grampà per üna chomma e cuorra davo las mattas:

«Guardai ch'el morda, el morda davent vos nas e subit davo las uraglias; buuuh, beeeeh, buuh!»

Tuottas mütschan a feviv, cha las schoccas sgolan.

«Che laina far cuntuo?» dumonda Nuotin, «coppar e brassar ils jaluns, ha? Quai es bun per mangiar, prima!»

Mo Jachen ha ün' otr' idea:

«Tour a chasa e t'il far traguonder al Talianin dal chalderer! e sch'el nu voul suot, tschüffa'l ün' orsnada!»

«E scha seis bap ans vezza, schi vain el davo cul curtè tort! na, na, plü jent alch oter», stübgia Menin cun ün man aint in glioffa e cun tschel vi dal pical dal nas.»

«T'il tgnair aint in ün furmier», propuona Cla, «infin ch'el es magliä sü glisch!»

«Quai nu vaglia tuot üna püppa d'tabac», disch uossa Armon, «eu sa alch bler meglder: oramai cha las femnas sun gnüdas ans disturbar, schi faina fümar üna cigaretta al ruos-ch!»

«Co quai?»

«Las mattas van a quintar», ris-cha Gianin dad interromper.

«Laschai be far als homens», respuonda Armon cun üna gesta da cumonda e stumpla il ruos-ch viv aint in glioffa, gnit be cun mai e lura vezzarat.»

I s'han postats cul ruos-ch aint in üna furnacla. Not t'il tegna fingià pellas chommas davo, Men per quellas davant, intant cha Sep ed Armon rivan sü la bocca, terdschond il man minchatapezza vi da la chotscha: «Beh!»

«Hast pront la cigaretta, Chasper? Nan cun ella!» Annina scutta cavia be da basin cun tschellas:

«Ai, i han cigarettas, vezzaivat qua, schi nun han fümà!»

Mo Chasper ha dudi:

«Tascha chamön, tü bajadra, quella cigaretta vaina chattà via pro la funtana dasper il büglin, quai es üna da quellas cha'l paster da las vachas ha pers tschel di», disch el, «tü be prova da quintar cha nus hajan fümà, lura at schmanzögnaina oura a tai!»

Las mattas nu fan plü bau davo üna tal' imnatscha, stendan be minchatant il culöz per verer che cha'ls mats faran culla cigaretta. Flurinda e Mengia mettan davent ils spaits, stan sü e van via plü daspera. Bainbod es tuot la brajada chi fuorma ün rinch intuorn il ruos-ch chi tira fingià via da la cigaretta tuot quai ch'el po; il füm nu vain oura d'ingünas varts, mo'l butatsch vain adüna plü gross e plü tais, i gnanca nu's mangla plü tgnair, el sta be sulet, pover diavel, sco 'na tschecha, e tira e tira chi d'es ün dalet, adüna inavant, e'l vainter vain tais e glüschant e lura dür e raduond sco 'na culla. La fatscha da Gianin es be stupefacziun:

«Quel sa fümär in uorden», disch el vers Men, ed el glüscha dal dalet.

Las mattas tschüttan cun ögls sco copallas bod sü pel ruos-ch e bod sü per Armon chi guarda intuorn be schmagn, ils mans sülla rain. Be Andrea sta ün pa plü dalöntschi e giova cul piz da la s-charpa.

«Tü nu das-chast verer, ha!» t'il dà Armon ün' ögliada da spredsch, «pover poppin cha tü est ün. Perche nu cridast e cuorrast pro mamma? Crida, crida! toc vaglianüglia!»

Andrea nu vuol esser quel da's laschar inaccordscher, quai fess el üna vaira figüra avant tschels. Per nu far varguogna as metta'l davo Sep, e sta là, guliv sü sco'n sudà.

Las mattas invezza nun han cumpaschiun cul ruos-ch gnanca sgiarbiz nügliä. Mengina ria perfin culs mats e si' ögliada ha l'istessa sbrinzla arsiusa sco quel di ch'ella avaiva dat ün battüm a Gianin.

La cigaretta es arsa giò, Armon s'approssma planin, toca cul daint il vainter dal ruos-ch:

«Uei! sco üna balla da gumma as dia, gnit nan a tocker!»

Las mattas nu das-chan il prüm, mo davo cha Mengina ha schmachà il vainter dal ruos-ch da tuottas duas varts, e perfin dozà sü üna chomma, schi s'fana pro planet:

«Hai, sco üna balla, bod amo plü dür e da quai bletschin.»

«Savaivat che?» disch Armon, «uossa eu sa alch flot! Uossa t'il faina schloppar! Quai m'dà ün sfrach: phuff!!»

«Nu laina t'il coppar?» dumonda Andrea.

Mo Armon es be stipas:

«O tü pover gross, uossa vain pür il plü bê! Tü be spetta, nus t'il mettain sün üna tola, guarda la via, quella gronda! fain fö suot e lura guardai!»

«O bain!» cloman tuots.

«Dai! fö suot.»

«Fin ch'el schloppa!»

«Hai, che bun' idea!»

«Quist dà üna cumedgia!»

«It per laina! it per laina!»

«Nan culla tola.»

«Tgnai il ruos-ch, guarda ch'el stenda fingià üna chomma per mütschar.»

Las mattas sun our d'sen, dan da la bratscha e fan sigls:

«Quel couscharà!»

«A la vaira moda!»

«Sco'ls canibals da Robinson.»

«Sco'ls canibals, hai la la!»

Gianin para be nar; el balla sün üna chomma e chanta:

«Ruos-chun, ruos-chet, ruos-chin, uossa at faina la fin!»

Las mattas güvlan, fan ün rinch, as dan il man e ballan e siglian intuorn:

«Ruos-chun, ruos-chet, ruos-chin, uoss' at faina la fin!»

Intant cha Clà fa fö cun pissun e fruonzla secha, schi Armon lia insembel las chommas dal ruos-ch cun ün latsch per tgnair.

«El es amo viv!» disch Chasper.

Las mattas sigliuottan uossa amo plü svelt e rian e güvlan. Ils ögls da Mengina survegnan üna glüschur vairamaing diabolica:

«Apunta viv, viv, mort nu vaglia nüglia, toc nar, lura nu's vezza co ch'el sbiatta!»

«Viv, viv, juhè, viv!»

La tola füma, il ruos-ch as stordscha.

«Guardai co cha'ls ögls vegnan dadoura giò!» disch Mengina cun dalet, «t'il pigliain davent üna pezza, lura pudain verer plü lönch!»

Uossa vegnan nan eir tshels mats, siglian aint il rinch, tshüffan ils mans e stiran invia e ballan innan, e schlavazzan las chommas per ajer:

«Juhè ruos-chin, juhè ruos-chet!»

Ils chavels da las mattas sgolazzan in furia, tachan via da las vistas süantadas, il rinch sigliuotta intuorn adüna plü svelt, i cumainzan a cuorrer e tanteraint as doda:

«Guardai là!»

«Co ch'el as stenda!»

«Co ch'el as scunfla!»

«Co ch'el sbiatta!»

«E co ch'el brassa!»

«Che savur!»

«Da paira secha.»

«Da schambuns.»

«Bain fümantats!»

«Guardai, guardai!»

La fruonzla secha suot la tola arda sco sprella, las bratschlas siglian e'ls tizzuns schloppan. Las leuas da las flommas as stordschan sco serps oura e sü, lichan intuorn e's volvan suraint, dad üna vart e da tshella, as branclan e's stendan in ot.

Las vistas intuorn reflettan l'arsaja desastrusa dal fö e'l güvlöz nu piglia plü fin:

«Guardai, guardai!»

«Suotaint il vainter!»

«Che culuors!»

«Verd e cotschnaint.»

«E gelg brünaint.»

«Sco l'arch in tshél!»

«Attent, attent!»

«Uossa schloppa'!»

«Hai, che festa!»

«Attent, attent!!»

— — — — —
 Ün schlop suord.
 — — — — —

Ils mans as largian dindet, la bratscha crouda sco tshunca, las fatschas chi be avant amo glüschivan in extasa e darschiun

dvaintan lassas, perdan culur ed our dals ögls guetta, cun ün glüschin da vaider, la schmurdüm. — Ingün nu fa pled.

Tuots stan là, sco inguottats, ün per ün, cul cheu bass.

Be il brüs-cher tschübla aintimmez, la tola cotschen fö as fuolla e's spletscha, e nan da la frus-chaglia schuschura l'En, fraid e sul.

«Armon es la cuolpa», disch uossa Aita.

«Chi? eu? Vus vaivat chattà il ruos-ch!»

«Tü hast vuglù far fö;»

«E Cla es i per laina.»

«Mengina laiva verer plü lönch e nüglia eu!»

«Tü be tascha, tü hast eir chantà: ruos-chin ruos-chet.»

«Quai nun es vaira!»

Schi cha quai es vaira, e sigli intuorn, precis sco nus.»

«Chasper, tü est la cuolpa, tü vaivast la cigaretta!»

«Eu t'illa n'ha be chattada, Armon ha vuglù far fümär al ruos-ch.»

«Quel chi tegna tant co quel chi scorcha!»

«Schi, Armon es la cuolpa!»

«Taschai, bajadras!» disch el cun rabgia.

Lura daja ün bajöz confus chi nu s'inclejan gnanca plü ün a tschel.

«Ils vadels sun davent!» cloma Chasper tuot in üna jà, «rafüdai! rafüdai! Ils vadels nu sun plü!»

La cumpagnia siglia ourdaglioter, chi cuorra amunt e chi inoura. Armon es l'ultim. I's doda co ch'el passa sü da la senda, la glera sgrizcha suot las müsclas, adüna plü dalöntschi, sü da la storta: grric, grric . . . uossa nu's doda plü.

I vain s-chür.

Ils puozs, ouracoura, s'allontaneschan adüna daplü e reflettan in grisch il verd s-chür dals frus-chers; sumbrivas van a fuond tremblond, as maisdan cullas rivas abandonadas e perdan lur urs malsgürs. Ils trembels sun plü be piramidas nairas, sulas siluetas giganticas chi's schlantschan in ot aint il vöd da la saira.

I's doda amo l'En chi rumura nan da las rivas, e las uondas chi sflatschan.

Our dal plan as struozcha ün fümün grisch, apaina visibel, s'alvainta e vain stigl e moura aint il nair da la not.

Co ch'eu n'ha imprais a chantar

Davo mus ed i cul lat gniva'l sü, as lavaiva ils mans cul barschunin da curuna e traiv' aint ils putschs. Lura daiva'l ün pèr tuoss e tendschaiva la gitara giò d'paraid cun tuotta chüra. Mamma pezzaiva chatschos, il cheu cunter il chapè da glüm. I nu's dudiva il tic-tac da l'ura, e'l perpendicul giaiva tuottüna vi e nan.

Curius.

Eu pudaiva star dasper bap cur ch'el dschaiva:

«Vè, meis figl, vè!»

Lura vaiva'l buna glüna, ed eu daschaiva perfin metter l'uraglia sül vainter da la gitara. Mo quai uortaiva be d'inrar, perche bap sunaiva la gitara eir cur cha las fodas sü pel frunt d'eiran cha fuolas, cur ch'el nu dschaiva «vè nan, figl, vè», cur chi's staiva taschair; lura nu chantaiva'l neir bricha, el sunaiva be e seis manun crotsch tremblaiva ün pain cun müdar l'accord, casü, pro'l culöz da l'instrumaint.

Üna saira tadlaiva darcheu cull' uraglia sül vainter, mo i nu's vezzaiva a mamma, i nu's vezzaiva nügla, i's dudiva be, i nu's dudiva gnanca plü; mo verer as pudaiva, insömgiar da quai curius ingio cha tuot s'müda d'incuntin, il sulai e las uondinas e las fluors e la bos-cha e la not e quai chi trembla, ingio cha tuot crida e tuot ria.

«Uossa schi chanta, meis figl», ha lura dit meis bap, «chanta quella da la mürina.» Mo eu nu pudaiva chantar, i nu füss gnü oura gnanca tun, e cur cha bap ha dit via vers la maisa:

«Mo guarda quist cheugross!» schi haja cumanzà a serrar la gula amo daplü, ed eu nu pudaiva cridar.

Meis bap d'eira ün hom radschunaivel, ed el vess vis dasort jent sch'eu vess imprais a chantar. A mamma dschaiva'l minchatant cha'l chantar fess passar ils murbins e mettes uorden aint ils sgurdibels.

Oramai cha culla gitara nu giaiva, schi varà'l pensà da provar cun alch letta. E quista jada t'il esa reuschi.

Quai d'eira üna daman da stà sü da munts. Meis bap sgiaiva süsom il prà davo la valaina, e ma mamma d'eir' ida vi'l godin Murtèr a tscherchar trais roms per far il caffè, intant ch'eu faiva

oura chanvats, cun paca vögliä. La fuorcha vaiv' aint dal maglin quel di e picuogliaiva tuotta pezza pel tschisp aint. Sün quai la vusch da meis bap:

«Vè, meis figl, vè! — e guarda cha'l zerpaischem es gnü oura, tschütta chenün bellin!»

Ed eu, be dalets, davent culla fuorcha ed als rabats sü pro la peidra platta. Bravamain, el d'eira gnü oura e curriva sveltin vi e nan. I paraiva ch'el nu vess chommas; mo i d'eira chommas.

Lura m'haja sgobà, stendü planin il bratsch per t'il tschüffer: Tacatè! Mo che es quai? Aint in man be ün toc cua! ed ün zich plü'n via la bes-china chi cuorr' inavant sco scha nügliä nu füss! E vers meis bap, cun ögliuns:

«Moura'l uossa, ha?»

«Na, na, el nu moura perquai, la cua crescha darcheu.»

«Aha, mo ed a las chavras, creschissa eir a tagliar giò ün toc?»

«Na, a las chavras nügliä!»

«Perche?»

«Perche cha, vezzast, meis figl, il Segner ha rizzà aint las robas plü bain co quai cha nus savessan; cur ch'üna bes-cha less tschüffer il zerpaischem per t'il magliar, schi tuot in üna jada ha'la be ün toc cua aint illas griffilas, sco tü avant, e la bes-china es bel e davent.»

Eu guardaiv' intuorn intant sch'eu t'illa vezzess, mo i nu d'eira fastizis:

«Che dist, quel nu gnarà oura plü oramai, quel ha mal.»

«Ma, uossa sarà quai ün affar dal tuonder a t'il far gnir oura, mo lura forsa cha . . .»

«Ai, na na, quel nu vain oura plü.»

«Mo, e che dschessast, scha bap t'il fess gnir oura?»

«Co?»

«Cun chantar.»

«Cun chantar?»

«Cun chantar, sch'eu ta di! Quai es üna bes-china ourdvarc cun ün' udida grondiusa, e sch'inchün chanta bain, mo proppa bain, schi vain ell' oura e taidla.»

Da quai eu nu'm pudaiva dar sen:

«Schi chanta damara e lascha verer sch'el vain oura darcheu!»
E bain co mal, meis bap s'ha miss culla rain cunter la peidra, m'ha

tut sül schnuogl e cumanzà a chantar, üna chanzun chi cumanzaiva giò bass, tremblaiva oura e sü, e lura darcheu aval per finir cun ün tun lung lung. Üna vusch bella e lomma, sco ün respir sü da profuonditats chi rebomban, ingio cha aint in cuvels da dialas glüschan aur e diamants, ün respir chi gniva e paraiva dad ir oura, plan planet, oura e sü vers las muntognas, e's disfar aint illa blauera dal tschêl, sainza mai rafüdar da clingir.

Intant guardaiv' eu intuorn scha'l zerpaischem cumpariss da qualche varts; mo el nu gniva, e davo cha meis bap s'avaiva miss a chantar amo ün' otra chanzun, schi ma pazienza giaiva planet al main. Cun chantar l'ultim vers però ha meis bap tendschü via il man vers il pissun da la peidra, planin planin. Lura s'haja dudi alch sfuschignöz.

«El vain, el vain!»

«Tascha chamön!»

Eu staiva be musc, cun murlas, guardond co cha la bes-chetta misteriusa chatschaiva il cheuin plat suot il müs-chel da la peidra nan, co ch'ella cuccaiva cun quels öglins furbers, glüschains, sco glüminas, co ch'ell' as struozchaiva lom lomin vi pel pissun, adüna plü'n nan e plü'n nan, per savurar lura vi da la daintuna platta dal man da meis bap, dozond minchatant il cheu per tadlar, e co ch'ella, a la fin, s'ha plachada aintimmez la palma gruoglia, dondulond cul cheu. Ella inclegiaiva, schi schi, ella inclegiaiva! Da nu crajer, meis bap d'eira ün mez striun, ün hom chi savaiva far robas impossiblas, sco quel magi da las Dolomitas, aint il cudesch violet da nona. Epür, el d'eira dasper mai, be scunter scunter, e riaiva aint per mai fond minz da star pit, e'l zerpaischem, tschantà süllas puolpas dal manun aiver, ninaiva amo adüna cul cheu, sbrajazzond seis peisins flavels cunter las düritschas sco sch'el as less rantar vi da las chavas da la palma d'man.

Cun marendar manajaiv' eu cun meis bap:

«Mo crajast ch'el vegn' oura eir sch'eu chant?»

Meis bap, chi vaiva mettain spettà be sün quai, ha lura trat sü üna tschera da quai serius:

«Maaah! quai starast lura chantar bain, uschigliö m'atemma . . insomma, scha tü voust provar . . .», ed el dozaiva la spadla zuond intschert.

Il di davo suna stat sü adurezzas per pudair ir cun bap a sgiar. Sül far di passaivan nus fingià sur il muot aint, travachond l'erba cregna dal ruschè chi's gniva pantan e scurrantond qua e là ün silip starsönà chi sigliva tuot tort da la vart. Apaina rivats aint il prà m'affüret eu sü pro la peidra dal zerpaischem, ed intant cha meis bap cludiva l'avaira, schi eu chantaiva fingià casü, cun üna bocca fin vi pro las uraglias:

«Ün hom pitschnin e malgradgià, malgradgià, malgradgià!»

«Tü stoust chantar bler plü ferm», clomaiva meis bap da cajò sü, güzzond la fotsch, «il zerpaischem dorma amo e nu doda, bler plü ferm!» Ed eu chantaiva bler plü ferm. «Spetta!» bragiva meis bap, «sol sol mi re ut e nügliä sol mi mi re ut, hast inclet: chi gnivan da la guee-era, da la, sol sol, da la gue-era! Uossa amo üna jada, meis figl, il zerpaischem doda precis scha tü chantast fallà!»

«Hai, da la gue--e-ra!»

«Uossa bain! e tschella, nu sast tschella? — Mo tü stoust star sü dret cun chantar, uschigliö ils tuns nu vegnan oura, e rivir la bocca, amo daplü! amo! aint cul vainter!»

Ed eu vez amo hoz co cha meis bap ha miss davent la fotsch, s-chavatschà il cuzzer aint illa palü, co ch'el gniva planet da cajò sü e co ch'el ha chantà avant fond verer sülla bocca: «Pol e Peder van nel god a resgiar sü ün lain, a resgiar sü ün lain». Ed eu chantaiva davo cun üna bocca sco'n s-chaff:

«A resgiar sü ün lain.»

Eu chantaiva fingià üna pezzuna, meis bap d'eira svani giò davo'l serraduoir vegl e mamma faiva schlezna, cur chi d'es capità sar Dumeng da cavia nan sü:

«Mo taidla, vaschina, taidla chara buna, nu tour in mal, mo a quel kindel manca alch, el chanta da's stranglar fingià ün'ur' e mezza bundant.»

«Quel kindel es tuot quai chi tocca!» tunaiva la vusch da mamma sü da la valaina, «lascha be ch'el chanta!»

E'l cuzzèr da sar Dumeng, tarlic tarloc, adüna plü dalöntschi: tarlic — tarloc . . .

«Pür chanta, meis figl, chanta be sco quai ch'eu n'ha dit.»

«Mo sch'el nu vain oura!»

«El vain bain oura, tü stoust be pronunzchar inandret ils plets, sco ch'eu n'ha dit: sim-sam, plü svelt e bod plü plan — in-

clejast: sim-sam, cun mmm! quai sto clingiar, il zerpaischem ha uraglia sensibla!»

Ed eu am daiva fadiatschas, mo tuot paraiva da nu güdar nüglia; gnanca fastizis dal zerpaischem! Eu d'eira be contuorbel e vaiva tuottadi il sturnical.

Vers saira lura ha dit meis bap, ch'eu less tantüna provar amo 'na jada.

Il fain cumanzaiva fingià a retuornar, e las föglias sechas nu scrollaiavan plü suot ils peis cur ch'eu sun tuornà amo 'na jada sü pro la peidra dal zerpaischem, e pigliond insembel tuottas forzas cumanzà cha las janoschas giaivan our d'lö:

«Il char sulai svanescha . . .»

«Öi, öi! mo tü nu stoust jerlar in quista maniera!» dschaiva meis bap, «il zerpaischem ha uraglia fina, e plünavant voul el uossa ir a durmir ed ha a tuottavia pac buonder da teis bragizis. Tü stoust chantar be lomin e far sco ch'eu n'ha dit, lura vezzarast.»

Insomma, eu provaiva da chantar «be lomin», mo meis bap m'interrumpaiva adüna darcheu:

«Quai nu güda nüglia uschea, tü stoust eir pensar quai cha tü chantast, pensar sco scha tuot füss vaira.»

Las sumbrivas dal Munt Murtèr tendschaivan sco leuatschas s-chüras aint e giò per las costas, ourasom il plan as vezzaiva fingià co cha las tschieras da puolvra s'alvantaivan e's strozchaivan in furia davo'ls tragliuns nan. Ün ventin frais-ch fladaiva nan dal godin, e'l tschisp gniva ümid.

Cajò pro'l furnel d'eira mamma chi tambas-chaiva alch cun comma naira e tazzas, intant ch'eu chantaiva casü:

«La not s'approssm' in prescha, già cling' il sain», cun üna larmuna da la vart giò.

Mo la larmuna es gnüda sütta, ils ögls han cumanzà a glüschir, las nüvlas dal contuorbel sun svanidas, ed üna glüsch d'algrezcha es passada sur la fatscha cur ch'eu n'ha tendschü il man giò vers la s-charpa, ingio cha la bes-china s'avaiva missa per tadlar e ninaiva cul cheu sco il di avant. Seis öglins nairs han cumanzà a discuorrer in lur glüsch misteriusa:

«Chanta, chanta amo plü, quai fa invlidar, quai fa sömgjar da robas chi sun vaira, chi vegnan e van e vegnan darcheu, chi

cridan e rian e sun intuorn tai, e sun aint in tai, her ed hoz e daman ed adüna.»

E lura n'haja chantà e chantà da l'algrezcha, fin cha la gronda sumbriva da la saira rampchaiva sü vers muots e tras gods, là via, da tschella vart da la val, fin cha las paraids dal Lischana gnivan grischas e nairas, e be amo ils cuolmens tendschaivan sü vers il blau, aint illa glümera dal sulai tramuntond.

Ingeborg

Uschè clamaivan nus uffants a quella matta estra culs chavels d'ün blond sazchà e glüschaint chi crodaivan in uondas sparpagliadas giò süllas spadlas, quella matta granda dal Nord culs ögliuns sumbrivaints chi paraivan da rier e cridar a l'istess momaint.

Ella d'eira gnüda da l'ester cun sa mamma e giaiva l'ultim an a scoula. Cumbain ch'ella savaiva be pacs peds da nos linguach, schi la resguardettan nus da prüma davent per üna da las nossas, saja pervia da quel cling amabel da la vusch o pervia da las s-charpas cun guottas ch'ella vaiv' aint e chi nu sumagliaivan gnanca zich a quellas s-charpinas bajasas da las signurinas. Ed ingün nu faiva schnöss cur ch'ella dschaiva tschasa invezza da chasa e nu savaiva rodlar ils rs ourasom la leua sco nus. Ella riaiva blerant svessa da quai, e lura as vezzaiva minchatant co cha seis daints albs albs mordaivan ün païn sül lef suot cha'l cotschen vivaint gniva adüna plü s-chür e plü bugliaint e paraiva da lair sprinzlar oura da la combladüra.

Be Mengina da Viastipa, quella chi mai nu discurriva culs mats e savaiva in scoula tuot our dad oura, be Mengina culs öglins grischs fraids e cun quella bockina sütte e spredschusa, nu spargnaiva las remarchas e sgneccas tagliaintas, plain tössi ed invilgia.

Mo Armon, il plü vegl e'l plü ferm dals mats, la faiva lura nügglia mal la muostra e pigliaiva spraisa per Ingeborg. Tumaschin dschaiva ch'el fess quai be per ch'ella al dess il pangrond; mo quai d'eiran s-chettas sfüfflas.

Durant il lungurus ultim temp da scoula davo Pasqua ans allegraivan nus vieplü sül temp da pascular. Ed ün bel di cha'ls

flachs da naiv d'eiran svanits dals plans da Sur En, cur cha'ls larschs da Costainas pumpagiaivan in flaivel verdin laschond cuccar tanter oura ils giattins cotschens fö, schi la puobanaglia e las mattans da Viasuot rablaivan güblond e plain spacca lur scossetta da vadels oura vers ils plans da Surmuschnas, il paradis dals uffants.

Adonta dals protests malsquiduoss da Mengina vaivan ils mats decis in solenna votumaziun cha Ingeborg possa eir gnir cun nus a perchürar. Ella d'eira be dalets da quai, ed ingün nu's vess laschè insömgiar che singulars evenimaints chi staivan gnir per metter confusiun in noss cours.

Intant cha'ls vadels pasculaivan e plaina pasch regnaiva sur nos muond da libertà perfetta, ans tratgnaivan nus aint illa sumbriva dal majestus alosser a la riva da l'En. Ils mats plü giuvens faivan tschüblarots e tübas cun perchas da salsch, ils vegls giovaiavan a titsch tatsch ed als tschisps.

Minchatant giaiva tuot la brajada giò pro la lomma da l'En a tschüffer rambots, ruos-chs e salamanders per finir lura cun giovar a tulai sülla crappa da l'En fin ch'ün o tschel sgolaiva laint e gniva pigliat fin al culöz. Ils mats grands faivan nempe da tuot-tas sorts bravüras per gnir admirats e lodats da las mattas. Armonas vaiva dafatta ris-chà üna jada fin via süll' isla aintimmez l'aua e balantschaiva sün üna fruoscha da baduogn be sur ils buogls furibunds. Jonin però, chi giaiva «be amo in ses'avla» nu pudaiva gnanca pensar da lair cumpetter cun «quels da la reala». Quai al staiva nüglija mal süll' poppel, perche ün' ögliada d'admiraziun dad Ingeborg füss stat quai ch'el vess bramà il plü fich, e seis impissamaints d'eiran infatschendats cun tscherchar alch mez adattà per rivar a seis böt.

Ün di per exaimpel t'illa vaiva'l fatta ün tschüblarot chi daiva duos tuns la jada: ti-tö, e chi's pudaiva trar our ed aint da sort chi clingiaiva sco scha duos merls vessan chantà insembel. Dad üna vart vaiv' el intaglià las inizialas: J. E., bainin bainin e perfin sgrattà aint ün trafögl da quatter cul piz dal curtè. Mo ella nu vaiva fat bler cas da quai, almain sco chi vaiva parü a Jonin, malapaina dit grazcha, e quai vaiva bastü per t'il far star contuorblà plüs dis a la lunga. Mo lura dir nu daschaiva'l cun ingün, gnanca cun sa mamma chi tschüffaiva la brümbra cur ch'el faiva il mutsch.

Üna davomezdi avet el ourdvard furtüna; s'impissai be: perquai ch'el d'eira i duos jadas a volver ils vadels our da la prada, al laschettan ils mats grands giovar cun els als tschisps!

Fingià il sentimaint da pudair star insembel culs fermes l'impliva cun gronda spranza cha sia persuna guadagness enorma maing aint ils ögls dad Ingeborg, ed el nu s'impissaiva ch'el pudess eir perder il gö, perder forse eir amo quella miclina d'favur ch'el s'avaiva guadagnà cul tschüblarot.

Intant cha nos Jonin faiva da tuottas sorts chalenders, schi Armon tagliaiva cul curtè da militar da seis bap quaderuns aint il tschisp dür e crappus. Lura minchün dals quatter puobs controllet cha sia quarta nu saja plü granda co las otras e'l gö cumanzet. Armon tunet fingià la prüma jada il curtè aint illa terra fin al manch, masüret magara bundantamaint e tagliet our da sia quarta ün brav tocatsch. Las mattas admiraivan sia abiltà da manar il curtè tras las ragischs ed Ingeborg s'indreschiva pro Bettina in regard al gir dal gö e co chi saja da far per guadagnar. Cur cha'l curtè rivet a la fin pro Jonin, schi as det el tuotta fadia e büttet l'urdegn cun tuotta forza, mo lura daplü con fin la mità da la lamma nu füt el bun da rablar aint il tschisp, uschè ch'el prevezzaiva vieplü da gnir l'ultim e da stàir lura portar ils tschisps perche a quel chi vanzaiva l'ultim amo ün toc da sia quarta gnivan chargiats ils tschisps sülla rain ed el — pover diavel — ils staiva portar al lö indichà, mo baininlet, sainza perder ün unic, uschi gliö il capo, v. d. quel chi d'eira gnü il prüm, vaiva il dret dad inchargiar ün seguond chasti.

Las mattas guardaivan cun grand'attenziun a gnir la finala, e cur chi chargettan a pover Jonin ils tschisps sülla goba schi tuottas riaivan da's squagliar a verer co ch'el chaminaiva bod sün tuots quatter, sco ün schimgiot, per nu perder la tschispa.

Jonin tadlaiva cun uraglias d'mür sch'el dudiss eir la vusch dad Ingeborg; mo quella nu riaiva; ella al guardaiva cun ögliada seriusa chi pro'l plü pitschen movimaint maladester da Jonin gniva bod malvugliainta. Quai vet sün el ün tal effet ch'el gnit tuot confus, perdet l'equiliber — e tuot la tschispa rodlet cun tun suord per quai via.

Sbragizi e sigliöz cun güvels e spüfs:

«Armon, Armon, il seguond chasti! Il seguond chasti! Rampignar sül alosser e dombrar fin tschient! Dai! desch jadas intuorn l'arschücler culs ögls serrats! Na, sün üna chamma! Hai, la la! Eu sa, eu sa. Tü tascha! Cuorrer via sül mürin — na, schi, na! Tegna tü teis pical! Via sül mürin e dir vainch jadas il nom da sa marusa! He dai! quell' es buna!» —

La marmaglia da farisers bragiva talmaing cha'ls vadels cumanzettan a s'inquietar, ed in paca pezza müivan eir quels:

— Mu, mo, mooah! e tanteraint las s-chellas:

Tin, tän, toc — insoma i d'eira la babilona.

Aint in tuot la chalchabotta vezzet Armon ad Ingeborg chi nu dschaiva «il seguond chasti!» e nu daiva da la bratscha sco tschels. — Cun ögliada imperiusa dozet el il cheu! Ils mans sül flanc e cullas chammas sbrajazzadas clamet el lura ad ota vusch:

«Taschai bajaders! — eu cumand, eu sun il capo! — Per seguond chasti — (quia fet el üna posa guardond intuorn cun tschera brusca scha qualchün das-chess avair l'impertinenz da nu t'il arcugnuoscher sco cumandant) per seguond chasti — uossa mettet el ün pè inavant, pozzet il polsch sül büttel dal caput sco ün general — sto Jonin dar ün bütsch ad Ingeborg!» —

Danövmaing güvlöz e tschüblöz! Il plaschair malizchus da Mengina nu laiva plü tour fin!

«Ingeborg sto laschar dar ün bütsch! ää, cornas! varguogna bain, schi gliess! ää!» — cratschlaiva ella adün' inavant.

Tuot chi guardaiva cun murlas sco cucars per Jonin aint, fond ün rinch intuorn Ingeborg per ch'ella nu possa mütschar. Mo ella riaiva cun tuot la fatscha e nu faiva inamia sforzs per lair sguinchar

Jonin intant — pover tagnin — d'eira mütschà giò pro la riva e staiva là da la vart, pozzà culla rain cunter il vegl alosser provand da zoppantar sia varguogna chi t'il vaiva fat gnir cumpletta maing our d'stadal. Cun sia dainta sco ün pa trembluossa sgrafflignaiva'l vi da la scorzina glischa sco per lair tscherchar alch sustegn. Si' ögliada tmüchetta giraiva inquieta da la fatscha triumfanta dad Armon sur quella maglina da Mengina via pro'ls ögliuns riains dad Ingeborg, e lura darcheu giò per terra, ingio cha las fluorinas e las föglias tremblaivan dal dalet e dal contuorbel. La turpchentscha al rantaiva vi dal bös-ch sco cun suas, mo'ls ögls dad Ingeborg al traivan, e la schmagna da nun esser quel chi nu da-

s-chaiva al chatschaiva sainza cumpaschiun. Ed intuorn el tuot d'eira sco striunà: bod al paraivan ils frouslers granduns granduns e da quai cotschnaint, cler, cler, e lura tuot gniva darcheu s-chür e pitschnin; il schuschur da l'En svaniva dalöntschi — per gnir cun früda plü daspera e sfrantunar chi faiva bod temma. —

Intant tschels clamaivan amo adüna cha las janoschas giaivan our d'lö:

«Jonin, Jonin, vè subit, uschigliö Armon va giò per tai!» —

Quist clom sdruagliet a Jonin our da seis sömmis malvantü-raivels; mo rivà davant il rudè triumfant stuvet el darcheu as fermar a verer ils ögliuns sumbrivaints dad Ingeborg.

«Dar ün bütsch ad Ingeborg ün chasti? Schi co quai? Quella jada ch'eu m'avaiva insömgià d'eira tuot oter — mo qua, davant tuots! bod dit, ha!» —

Qua tuot dindet as müdet la tschera dad Armon ed el dschet cun ün tschert tun dad amiaivlezza simulanta:

«Eu vez cha pover Jonin nu sa co chi's fa, e sco capo n'haja il dovair da t'il muossar quai, scha giunfra Ingeborg permetta» (el vaiva intunà il g da giunfra tuot special, fand ün inclin da chavalièr). Lura, ant ch'ell' as parsögna, pigliet el las fatschas cotschnas dad Ingeborg tanter seis manuns e la det ün bütsch sülla bocca.

«Uossa va via», clamaivan tuots vers Jonin e s'approssmaivan per al tour pel bratsch! Jonin vezett be amo sco tras ün zindal co cha Ingeborg cumanzet a cridar e co cha tschellas mattas la cuffortaivan dschond vers Armon:

«O tü grobatsch, lair sforzar da laschar dar bütschs! quists pluffaruns da mats!»

Nos mattet curriva intant our dals plans cul unic pisser da nu laschar verer a tschels la larma chi curriva giò per la massella. Oura pro quels pedruns a la riva da l'En as fermet el, e tschantà sün ün grip cun müs-chel verd as surlaschet el cumplettamaing a sa dolur.

«Ingio es Jonin? Jonin es mütschà!» — clamaiva intant Mengina quaint, guardand sü per Armon cun tschera da rimprover. «Be avant e'l passà davo las ognas via, eu n'ha vis» — dschet sün quai Menin dal ravarenda, ruojand las unglas.

«Inchün sto ir via per Jonin! Chi va via per Jonin? Eu nügliä! Ingeborg sto ir!» — as dudiva la jerla da Mengina.

Las otras mattas crajaivan cha Ingeborg cumanzess darcheu a cridar cur cha Armon dschet: «Schi, ad Ingeborg tocca dad ir per Jonin!»

Mo Ingeborg respuondet tuot quietamaing: «Perche bricha, pover mattet.» —

Mengina crajaiva d'avair vis co ch'ella riaiva ün päin, perche davo scuttet ella aint per l'uraglia dad Aita: «Ella va jent avuonda, nus vessan stuvü far ir ad inchün oter.» —

Jonin d'eira intant amo adüna sülla pedra e vaiva la glüna culs pizs amunt. I düret vaira lönch fin ch'el as sdruagliet our dal sturnical suord. Da temp in temp gniv' oura amo ün clotsch süt.

Mo las uondinas cha l'En büttaiva sur la crappella nan aint il siblun pigliaivan stortinas riintas chi rivaivan fin nan pro sas s-charpas. Qua o là pigliaiva'l darcheu il fazöl da nas our d'giglioffa e sainza das-chair verer intuorn, be cul cheu bass e las larmunas chi faivan sguozchinas fin giò pro'l misun, il plajaiva el darcheu insembel, cun granda premura, sco scha quai füss statta la chosa la plü solenna dal muond.

El gnit our da sa tramuntana pür cur ch'el respiret dasper seis cheu — ils bels chavels blonds dad Ingeborg chi culaivan sur il frunt giò e tanter our la dainta da seis man alb chi pozzaiva lamin sün üna spadla:

«Vè Jonin, vè, lascha cha tuot quists saimpeluns dian che chi vöglian, giain uossa inaint, nus duos, vè e nu cridar plü.» —

Quists plets al fettan bain fin aintasom il cour, ed el nu vess vuglü ingün' otra paja per tuot il malesser cha quist di l'avaiva inchargià.

A la fin dals quints tschüffet el darcheu curaschi, e sainza far pled tuornettan tuots duos inaint.

Quaint d'eira ün battibuogl e la brajada confusa nu finiva da bagliaffar.

Mengina daiya e daiva sco üna chavra chi s-charlana sün ün' assa; ella riviva üna bocca sco 'na suonna: «Ingeborg es ida a dar il bütsch a Jonin! ää —»

«Jonin es ün femnin, Jonin femnin!» — sgiamgiaiva Tumaschin cun sa gniffa da schlops.

«Las femnas cuorran davo'ls maats! ä!» — beffagiaiva Menin, riand da quai maglin cun seis öglins tschierplus.

Ils mats cumanzettan uossa a far schnöss da las mattas, uschè cha tuottas d'eiran darcheu daperüna, perche la remarcha da Menin las vaiva fat gnir vilausas; i buglivan da la rabgia; perfin Mengina daiva ögliadas da verd d'arom: «Quai nun es gnanca vaira, tottels cha vus eschat, maglins, noschs e manzögners!» —

«Mo che laivat» — as volvet Armon vers ils mats — «Ingeborg es be amo üna mopla, ella gnanca nu *das-chess* dar ün bütsch a Jonin, ella es üna bravina bravina chi fa tuot per cumond a mamma.» —

Uossa il möz d'eira plain; quists plets dad Armon dettan fö il strom. Aitina e Bettina vaivan fingià grampà a Menin per la barüda!

Inaquella Ingeborg as volvet vers Jonin, il branclat dindet intuorn il culöz ed ant ch'el savaiva che chi succeda al det ella ün clos bütsch ch'el nu savaiva plü in che muond ch'el füss.

«Bravo, bravo! — uossa vezzaivat scha las femnas nu cumandan, povers jondschets, quista jada hast muossà a quels vagliänüglias chajinchatschas chi sun!» — triumfaivan las mattas.

Ils mats d'eiran ün pa tocs e nu dschaivan bler; mo cun ir a chasa manajaiva Menin cun Armon:

«Mo vairamaing, tü Armon, vairamaing am para bod, co es quai, i'm para bod cha nus hajan guadagnà, e bricha las mattas!» —

«Ah, lascha be per bun» — respuondet sün quai Armon, cun üna gesta da spredschi — «che voust far, cullas femnas nun esa da's metter, cun quellas gnanc' il diavel nu vain a tapin.» —

Registeret da plets plü o main locals

chatschöl = stinv
 pon = badliner, blecha
 palantschotta = lobgia
 adgör = rasdiv
 ün stical = ün ter toc
 mail = pom
 bulais = funschi
 limun = citron
 tschütscharöl = lutsch da cocca
 ün gotin = ün zich, ün pain
 putschi = pantofflas
 ils murbigns = glünas malignas
 damara = dimena
 far murlas = far ögliuns

mettain = faquint, probabelmaing
 s'aftürrar = s'ardüer, tour via
 s-chaf = cuagl, suonna
 la barsoc = la tascha da scoula
 zuffa = dispütta, debatta
 vilausas = rabgiusas
 our d'stadal = confus, our dal concept
 far schiezna = raschlar aint l'erba
 la babilona = chalchabotta, confusiun
 tütsch-tatsch = gö dal curtè
 a panderlung = perquai cura
 il sturnical = la testa stuorna, ün
 mutsch da crida